

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administravimo departamentas
2019 08 08*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA ŠIDLAUSKAS PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 51755/10)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2017 m. liepos 11 d.

GALUTINIS

2017.10.11

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Šidlauskas prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininkės Ganna Yudkivska,
teisėjų Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Egidijaus Kūrio,
Iulia Motoc,
Georges Ravarani,
Marko Bošnjak

ir skyriaus kanclerės pavaduotojos Andrea Tamietti,
po svarstymo uždarame posėdyje 2017 m. birželio 20 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Antanas Šidlauskas (toliau – pareiškėjas), 2010 m. rugpjūčio 6 d. Teismui pateikęs peticiją (Nr. 51755/10) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo Kaune praktikuojantis advokatas P. Astromskis. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė.

3. Pareiškėjas skundėsi, kad iš jo neteisėtai atimtas vienintelis jo būstas, nesumokėjęs jam tinkamos kompensacijos, ir taip pažeistas Konvencijos 8 straipsnis ir Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

4. 2016 m. kovo 7 d. peticija perduota Vyriausybei.

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėjas gimė 1945 m. ir gyvena Jonavoje.

A. Pareiškėjo buto pardavimas iš varžytinių

6. 1994 m. pareiškėjas įsigijo butą Jonavoje. 1998 m. jis prarado nuolatinį darbą ir nebegalėjo susimokėti mokesčių už komunalines paslaugas.

7. 2000 m. komunalinių paslaugų teikėjas pareiškėjui pareiškė civilinį ieškinį dėl 2 861 LTL (apytiksliai 828,60 EUR) skolos. Nacionaliniai teismai

šį ieškinį patenkino. 2003 m. sprendimas perduotas vykdyti antstoliui. Antstolis nusprendė nukreipti išieškojimą į pareiškėjo butą. 2004 m. spalio 6 d. jis surengė varžytines, per kurias butas parduotas trečiajam asmeniui už 3 390 LTL (apytiksliai 982 EUR). 2004 m. lapkričio 18 d. apylinkės teismas patvirtino buto perdavimą trečiajam asmeniui.

8. Nuo tos dienos pareiškėjas nuolatinio būsto nebeturėjo. Jis teigė apsisodavęs laikiname būste, kartais – netinkamomis sąlygomis, dažnai – manais už fizinį darbą.

9. Nuo 2006 m. iki 2008 m. butas buvo dar keletą kartų parduotas ir padovanotas įvairiems asmenims.

B. Teismo procesas dėl kompensacijos

1. Pirmosios instancijos teismo sprendimas

10. 2007 m. lapkričio mėn. pareiškėjas pradėjo civilinį procesą Jonavos rajono apylinkės teisme, teigdamas, kad jo buto pardavimas iš varžytinių buvo neteisėtas. Pareiškėjo teigimu, remiantis nacionaline teise, asmens būsto paėmimas teismo sprendimui įvykdyti galimas tik tuo atveju, jei išieškoma suma viršija 3 000 LTL (žr. šio sprendimo 22 punktą), o šiuo atveju taip nebuvo (žr. šio sprendimo 7 punktą). Be to, pareiškėjas teigė, kad jam priklausė 0,05 ha žemės prie Jonavos, taigi išieškojimas pirmiausia turėjo būti nukreiptas į tą turtą, o ne į jo vienintelę gyvenamąją vietą. Dėl tariamo neteisėto pardavimo pareiškėjas pareikalavo priteisti žalą solidariai iš antstolio ir antstolio profesinę civilinę atsakomybę apdraudusios draudimo bendrovės. Pasak pareiškėjo, restitucija *in intergrum* buvo neįmanoma, nes nebuvo jokių požymių, kad butą per varžytines įsigijęs trečiasis asmuo būtų veikęs nesąžiningai. Todėl žalai atlyginti pareiškėjas pareikalavo priteisti 51 000 LTL (apie 14 770 EUR), t. y. sumą, atitinkančią buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo dieną.

11. Atsakovai (antstolis ir profesinę civilinę atsakomybę apdraudusi bendrovė) pareiškėjo ieškinį užginčijo. Jie nurodė, kad pareiškėjui priklausiusios žemės vertė buvo nepakankama jo skolai padengti, todėl išieškojimas turėjo būti nukreiptas į jo butą. Be to, jie tvirtino, kad pareiškėjo skola (2 861 LTL) ir vykdymo išlaidos (540 LTL) bendrai viršijo 3 000 LTL, taigi buto pardavimas atitiko nacionalinės teisės reikalavimus. Atsakovai taip pat tvirtino, kad pareiškėjas veikė nesąžiningai – jis neapskundė vykdomojo rašto ar varžytinių rezultatų ir savo ieškinį pateikė paskutinę termino dieną, nes laukė, kol jo buto rinkos kaina pakils. Todėl jie tvirtino, kad pareiškėjas negali reikalauti žalos atlyginimo pagal buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo dieną, o tik pagal kainą, už kurią butas parduotas iš varžytinių, t. y. 3 390 LTL (žr. šio sprendimo 7 punktą).

12. 2009 m. birželio 17 d. Jonavos rajono apylinkės teismas pareiškėjo ieškinį atmetė. Jis pripažino, kad pareiškėjo skola nesiekė nustatytos

3 000 LTL ribos ir kad antstolis suklydo prie skolos pridėdamas vykdymo išlaidas. Tačiau teismas manė, kad tai nėra toks pažeidimas, dėl kurio reikėtų anuliuoti pardavimą. Todėl jis atmetė pareiškėjo ieškinį dėl žalos atlyginimo. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas savo ieškinį padavė praėjus trejiems metams po pardavimo, paskutinę nustatyto termino dieną, kai buto rinkos kaina buvo kelis kartus didesnė nei 2004 metais. Todėl jo reikalavimas atlyginti žalą pagal buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo dieną galėtų būti vertinamas kaip siekimas nepagrįstai praturtėti.

2. *Apeliacinės instancijos teismo sprendimas*

13. Pareiškėjas Jonavos rajono apylinkės teismo sprendimą apskundė. Ir pareiškėjas, ir atsakovai pateikė iš esmės tuos pačius argumentus, kuriais buvo pagrįsti jų pareiškimai pirmosios instancijos teisme (žr. šio sprendimo 10–11 punktus).

14. 2009 m. spalio 1 d. Kauno apygardos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir visiškai patenkino pareiškėjo ieškinį. Teismas konstatavo, kad antstolis pažeidė nacionalinę teisę, nes nenukreipė išieškojimo į pareiškėjo žemę, be to, pardavė butą iš varžytinių, nors jo skola nesiekė 3 000 LTL. Teismo nuomone, antstolis neužtikrino skolininko (pareiškėjo) ir kreditoriaus interesų pusiausvyros. Jis konstatavo, kad dėl esminių atitinkamų teisės aktų pažeidimų pareiškėjo buto pardavimas turėjo būti paskelbtas negaliojančiu.

15. Todėl Kauno apygardos teismas nusprendė priteisti pareiškėjui žalos atlyginimą iš antstolio profesinės civilinės atsakomybės draudiko. Teismas nurodė, kad „iš esmės sutinka su ieškovo nurodyta suma“ ir atėmęs skolos sumą (žr. šio sprendimo 7 punktą) priteisė jam 51 000 LTL (apytiksliai 14 770 EUR).

3. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis*

16. Antstolio profesinės civilinės atsakomybės draudikas apskundė Kauno apygardos teismo sprendimą. Jis nurodė, *inter alia*, kad pareiškėjui priteista žalos suma nepagrįsta ir kad teismas turėjo arba pritaikyti restituciją *in integrum* arba priteisti pareiškėjui sumą, už kurią jo butas parduotas iš varžytinių (žr. šio sprendimo 7 punktą), o ne jo rinkos vertę 2007 m., kuri labai išaugo nuo 2004 metų.

17. Pareiškėjas su skundu nesutiko, tvirtindamas, kad reikalauti restitucijos, o ne žalos atlyginimo nebuvo pagrindo ir kad žalos suma yra fakto klausimas, kurio Lietuvos Aukščiausiasis Teismas negali nagrinėti.

18. 2010 m. vasario 8 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš dalies pakeitė Kauno apygardos teismo sprendimą. Jis pritarė išvadai, kad pareiškėjo buto pardavimas buvo neteisėtas dėl pirmosios instancijos teismo nustatytų priežasčių (žr. šio sprendimo 14 punktą). Tada Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakartojo savo praktiką, pagal kurią tais atvejais, kai

turto pardavimas iš varžytinių yra neteisėtas dėl antstolio veiksmų, restitucija *in integrum* netaikytina; todėl jis manė, kad tinkamiausias būdas, kaip apginti pareiškėjo teises, yra priteisti jam žalos atlyginimą. Tačiau, Teismo nuomone, pagal prievolės esmę, atsižvelgiant į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijus, žalos dydis apskaičiuotinas pagal turto rinkos vertę, buvusią neteisėtų veiksmų atlikimo ir žalos padarymo momentu, t. y. turto pardavimo dieną. Pagal VĮ Registrų centro pateiktą informaciją pareiškėjo buto turto rinkos vertė jo pardavimo dieną siekė 12 100 LTL (apytiksliai 3 504 EUR). Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir priteisė pareiškėjui minėtą sumą, atėmęs jo skolą (žr. šio sprendimo 7 punktą) ir antstolio patirtas vykdymo išlaidas (žr. šio sprendimo 11 punktą).

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Konstitucijos ir įstatymų nuostatos

1. Konstitucija

19. Bylai reikšmingos Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatos:

23 straipsnis

„Nuosavybė neliečiama.

Nuosavybės teises saugo įstatymai.

Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.“

24 straipsnis

„Žmogaus būstas neliečiamas.

<...>“.

30 straipsnis

„Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.

Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.“

2. Civilinio proceso kodeksas

20. Civilinio proceso kodekso 664 straipsnyje nustatyta tokia išieškojimo iš skolininko fizinio asmens turto eilė: 1) hipoteka ir įkeistas turtas, jeigu išieškoma hipotekos kreditoriaus naudai; 2) skolininkui priklausantys pinigai, turtinės teisės, vertybiniai popieriai, darbo užmokestis, stipendijos ar kitos pajamos arba kilnojamasis turtas; 3) nekilnojamasis turtas, išskyrus žemės ūkio paskirties žemę ir skolininko gyvenamąjį būstą; 4) žemės ūkio paskirties žemė, jeigu skolininko pagrindinis verslas yra žemės ūkis; 5) gyvenamasis būstas, kuriame jis gyvena.

21. 662 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad iš paskesnės eilės turto gali būti išieškoma tik tuo atveju, jeigu nėra antstoliui žinomo pirmesnės eilės turto, šio turto gali neužtekti išieškamai sumai ir vykdymo išlaidoms padengti, šis turtas yra nelikvidus arba jeigu to raštu prašo skolininkas.

22. Bylai reikšmingu metu 663 straipsnio 3 dalyje buvo nustatyta, kad išieškoti iš skolininkui priklausančio būsto galima tik tuo atveju, jeigu išieškoma suma viršija 3 000 LTL.

23. Bylai reikšmingu metu 512 straipsnyje buvo nurodyta, kad skundas dėl antstolių veiksmų gali būti paduotas ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo tos dienos, kurią skundą pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie skundžiamo veiksmo atlikimą, bet ne vėliau kaip per trisdešimt dienų nuo skundžiamo veiksmo atlikimo.

3. Civilinis kodeksas

24. Civilinio kodekso 1.125 straipsnio 8 dalyje reikalavimams atlyginti žalą nustatytas trejų metų terminas.

25. 6.146 straipsnyje nurodyta, kad sandorį pripažinus negaliojančiu, restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba sukeltų didelių nepatogumų šalims. Tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais.

26. 6.249 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad žala apskaičiuojama pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jeigu įstatymai ar prievolės esmė nereikalauja taikyti kainų, buvusių žalos padarymo ar ieškinio pareiškimo dieną.

B. Nacionalinių teismų praktika

27. 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Saugant ir ginant žmogaus <...> teises ir laisves, *inter alia*, žmogaus orumą, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Taigi būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas <...> [I]š Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama, pavyzdžiui, dėl to, kad ją neteisėtais veiksmais padarė pačios valstybės institucijos, pareigūnai. Jeigu įstatymu, juo labiau kitu teisės aktu, būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybė visiškai arba iš dalies išvengtų pareigos teisingai atlyginti materialinę ir (arba) moralinę žalą, padarytą neteisėtais pačios valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, tai ne tik reikštų, kad yra nepaisoma konstitucinės žalos atlyginimo sampratos, ir būtų nesuderinama su Konstitucija (*inter alia* su jos 30 straipsnio 2 dalimi), bet ir pakirstų pačios valstybės, kaip bendro visos visuomenės gėrio, *raison d'être*<...>

Konstitucija netoleruoja tokio teisinio reguliavimo, kai asmuo, kuriam materialinė ir (arba) moralinė žala buvo padaryta neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, negali teisme reikalauti šios žalos teisingai atlyginti arba kai teismas<...> negali, atsižvelgdamas į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, nustatyti asmeniui

minėtais neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos dydžio ir, vadovaudamasis teise, *inter alia* nenusižengdamas teisingumo, protingumo, proporcingumo imperatyvams, priteisti teisingo atlyginimo už tą <...> žalą.“

28. 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo:

„Konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai [ir] kad teisė [turi] būti [vieša], taip pat iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja ir tai, kad kiekvienas teismo nuosprendis (kitas baigiamasis teismo aktas) turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais). Argumentavimas turi būti racionalus – teismo nuosprendyje (kitame baigiamajame teismo akte) turi būti tiek argumentų, kad jų pakaktų [jam] pagrįsti. Šiame kontekste pažymėtina, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas *inter alia* reiškia, kad teismo nuosprendyje <...> negali būti ir nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio <...> priėmimui. Teismo nuosprendžiai <...> turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija.“

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS PIRMOJO PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

29. Pareiškėjas skundėsi, kad iš jo neteisėtai atimtas butas ir nacionalinių teismų jam priteisto žalos atlyginimo nepakako, kad jis galėtų įsigyti kitą panašų butą. Jis rėmėsi Konvencijos 8 straipsniu ir Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu.

Teismas, kuris sprendžia dėl bylos faktų teisinio kvalifikavimo, mano, kad skundas turi būti nagrinėjamas remiantis tik Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu, kuriame nurodyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokia būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

A. Priimtinumai

30. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas neapskundė jokių antstolio ar kitų pareigūnų veiksmų išieškojimo proceso metu, kaip antai vykdomojo rašto dėl jo buto, buto kainos nustatymo ar varžytinių rezultatų. Vyriausybė rėmėsi

nacionalinės teisės aktais, pagal kuriuos tokie skundai yra galimi, taip pat pateikė bylą pavyzdžių, kai tokie skundai buvo patenkinti.

31. Pareiškėjas tvirtino, kad jo teisė apskųsti antstolio veiksmus jam nebuvo išaiškinta ir kad tokie skundai turėjo būti paduoti per 10 dienų, o tai buvo per trumpas terminas (žr. šio sprendimo 23 punktą). Be to, jis teigė dėl emocinio sukrėtimo ir teisinės pagalbos stokos tuo metu nesupratęs, kad jo teisės buvo pažeistos.

32. Teismas primena, kad Konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė dėl vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo turi būti taikoma gana lanksčiai ir ne pernelyg formaliai. Teismas anksčiau yra pripažinęs, kad reikalavimas pareiškėjams pasinaudoti tokia teisinės gynybos priemone, kuria pasinaudoti jų neįpareigojo net aukščiausias šalies teismas, būtų pernelyg formalus (žr. *DH. ir kiti prieš Čekijos Respubliką* [DK], Nr. 57325/00, §§ 116-18, ECHR 2007-IV).

33. Šioje byloje Teismas pažymi, kad nacionaliniai teismai, įskaitant Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą, priėmė pareiškėjo civilinį ieškinį ir išnagrino jį iš esmės. Jie nekonstatavo, kad tai, jog pareiškėjas neapskundė antstolio veiksmų išieškojimo proceso metu, užkerta kelią jam reikalauti žalos atlyginimo ar turi įtakos priteistinai žalos sumai (žr. šio sprendimo 10–18 punktus). Tokiomis aplinkybėmis Teismas laikosi nuomonės, kad konstatavimas, jog pareiškėjas nepanaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, būtų pernelyg formalus. Todėl Vyriausybės prieštaravimas atmetamas.

34. Teismas taip pat pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu, taip pat jis nėra nepriimtinas kokiu nors kitu pagrindu. Todėl jį reikia pripažinti priimtiniu.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

a) Pareiškėjas

35. Pareiškėjas teigė, kad jo buto pardavimą neteisėtu pripažino visų trijų instancijų nacionaliniai teismai, todėl valstybė privalo jam už tai atlyginti. Pasak pareiškėjo, jo teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe pažeidimas galėtų būti ištaisytas priteisiant jam pakankamą kompensaciją, kad jis galėtų įsigyti kitą panašų butą. Jo teigimu, pagal nacionalinę teisę žalos dydis turi būti nustatomas pagal turto vertę teismo sprendimo priėmimo dieną, ir tik išskirtinėmis aplinkybėmis jį galima nustatyti remiantis turto verte neteisėtų veiksmų atlikimo metu (žr. šio sprendimo 26 punktą), tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepaaiškino, kodėl pareiškėjo atveju tokia išimtis taikytina. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neišsiaiškino, ar priteistas žalos atlyginimas būtų grąžinęs pareiškėją į tą pačią padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei neteisėtų veiksmų nebūtų buvę. Pareiškėjas tvirtino, kad jam

priteisto atlyginimo pagal 2004 m. buto rinkos kainą, kuri lygi maždaug penktadaliui rinkos kainos, buvusios galutinio nacionalinių teismų sprendimo priėmimo dieną, akivaizdžiai nepakanka, kad jis galėtų įsigyti kitą panašų butą.

36. Be to, pareiškėjo teigimu, jo reikalavimas atlyginti žalą pateiktas praėjus trejiems metams po buto pardavimo dėl to, kad jis negavo jokios teisinės pagalbos ir dėl savo amžiaus, sveikatos bei finansinės būklės negalėjo suprasti, kad butas parduotas neteisėtai, taip pat nežinojo, kaip savo teises apginti.

b) Vyriausybė

37. Vyriausybė neginčijo, kad butas buvo pareiškėjo namai ir kad jam priteista žalos suma nesiekė panašių butų rinkos kainos tuo metu, kai ji buvo priteista. Vyriausybė pripažino, kad pareiškėjo iškeldinimas iš namų pažeidė jo teises, bet tvirtino, kad šis pažeidimas atitiko Konvencijos reikalavimus, t. y. jam neteko pernelyg didelė asmeninė našta.

38. Vyriausybė teigė, kad pagal nacionalinę teisę žalos dydį galima įvertinti pagal neteisėtų veiksmų atlikimo metu buvusią turto vertę, jei to reikalauja bylos aplinkybės (žr. šio sprendimo 26 punktą). Ji taip pat nurodė, kad teismai, apskaičiuodami žalos dydį, gali atsižvelgti į nukentėjusios šalies (šiuo atveju – pareiškėjo) veiksmus, dėl kurių nuostoliai išaugo ar kuriais buvo prisiimta tokių nuostolių rizika. Vyriausybė tvirtino, kad pareiškėjo veiksmai parodė jo nesąžiningumą ir siekį kuo daugiau pasipelnyti: visų pirma savo ieškinį jis padavė praėjus trejiems metams po buto pardavimo, kai jo buto rinkos kaina buvo kelis kartus didesnė nei 2004 m.; antra, jis neprašė nacionalinių teismų taikyti restitucijos *in integrum*, o tai rodo, kad jis nebuvo suinteresuotas susigrąžinti savo buto, tik norėjo gauti piniginę kompensaciją. Be to, Vyriausybė nurodė, kad svarbu atsižvelgti į tai, jog pareiškėjo butas parduotas siekiant padengti jo skolas už komunalines paslaugas, taigi buvo viešasis interesas apsaugoti komunalinių paslaugų teikėją.

39. Vyriausybė taip pat nurodė, kad nors minėtos aplinkybės nebuvo aiškiai nurodytos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje (žr. šio sprendimo 18 punktą), šis teismas tikriausiai į jas atsižvelgė implicitiškai. Vyriausybė atkreipė Teismo dėmesį į tai, kad atsakovai byloje buvo pateikę su pareiškėjo elgesiu susijusius argumentus (žr. šio sprendimo 16 punktą), todėl manytina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas tikriausiai jiems pritarė, kai atsisakė pareiškėjui priteisti prašomą žalos atlyginimą.

2. Teismo vertinimas

a) Pirmojo protokolo 1 straipsnio taikymas

40. Teismas visų pirma pažymi, kad pareiškėjo butas iš varžytinių parduotas 2004 m., t. y. daugiau nei šešis mėnesius prieš tai, kai ši peticija pateikta Teismui (2010 m. rugpjūčio 6 d.). Todėl jis negali įvertinti

pardavimo atitikties Pirmojo protokolo 1 straipsniui (žr. *Vinniychuk prieš Ukrainą*, Nr. 34000/07, § 49, 2016 m. spalio 20 d.). Vis dėlto nacionaliniai teismai pripažino, kad butas parduotas neteisėtai (žr. šio sprendimo 12, 14 ir 18 punktus) ir kad vadovaujantis nacionaline teise (žr. šio sprendimo 25–27 punktus) pareiškėjas turėjo teisę į kompensaciją. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjo teisė į kompensaciją už neteisėtai parduotą butą buvo pakankamai įrodyta, kad ją būtų galima laikyti „nuosavybe“ Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnio prasme. Todėl minėta nuostata taikytina.

41. Nagrinėdamas, kuri minėtos nuostatos dalis taikytina šioje byloje, Teismas pažymi, kad pareiškėjo skundas buvo susijęs su jam priteistos kompensacijos suma, kurios nepakako, kad jis galėtų įsigyti kitą panašų butą. Teismas mano, kad šį skundą labiausiai tiktų išnagrinėti remiantis Pirmojo protokolo 1 straipsnio pirmosios pastraipos pirmuoju sakiniu, kuriame bendrais bruožais išdėstytas netrukdomo naudojimosi savo nuosavybe principas (žr. *Kirilova ir kiti prieš Bulgariją* Nr. 42908/98 ir dar 3, §§ 104–105, 2005 m. birželio 9 d.).

b) Atitiktis Pirmojo protokolo 1 straipsniui

42. Teismas primena, kad remiantis Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu būtina užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp visuomenės bendrojo intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų. Tokia pusiausvyra nėra užtikrinama, kai asmeniui tenka neproporcinga ir per didelė našta (žr., be daugelio kitų, *Broniowski prieš Lenkiją* [DK], Nr. 31443/96, § 150, ECHR 2004-V).

43. Teismas taip pat primena, kad kompensacijos sąlygos pagal atitinkamus įstatymus priklauso nuo vertinimo, ar ginčijama priemonė taikoma atsižvelgiant į reikiamą teisingą pusiausvyrą ir, svarbiausia, ar ji neužkrauna pareiškėjui neproporcingos naštos. Šiuo požiūriu Teismas jau yra konstatavęs, kad nuosavybės atėmimas nesumokant sumos, pagrįstai susijusios su turto verte, paprastai reiškia neproporcingą apribojimą (žr. *Vistiņš ir Perepjolkins prieš Latviją* [DK], Nr. 71243/01, § 110, 2012 m. spalio 25 d., ir ten nurodytas bylas). Be to, jis nurodė, kad „itin didelis skirtumas“ tarp nusavintos nuosavybės vertės ir pareiškėjams priteistos kompensacijos gali būti pateisinamas tik labai išskirtinėmis aplinkybėmis (ibid., § 119, ir ten cituojamos bylos).

44. Šios bylos aplinkybėmis Teismas pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 8 d. nutartimi pareiškėjui priteistas žalos atlyginimas (3 504 eurų) buvo maždaug keturis kartus mažesnis už jo prašomą sumą (14 770 eurų). Šalys neginčijo nei to, kad pareiškėjo prašoma priteisti suma atitiko jo buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo dieną, nei to, kad 3 504 eurų sumos pareiškėjui nepakako kitam panašiam butui įsigyti tuo metu, kai šis teismo sprendimas buvo priimtas (žr. šio sprendimo 37 punktą). Nors Teismas nemano, kad skirtumas tarp buto rinkos vertės ieškinio pareiškimo dieną ir pareiškėjo gauto žalos atlyginimo buvo „itin didelis“

(žr. šio sprendimo 43 punktą), vis dėlto jis laikosi nuomonės, kad nacionaliniai teismai turėjo pateikti tinkamus motyvus šiam skirtumui pagrįsti.

45. Šiuo klausimu Teismas pažymi, kad pagal Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą taisyklę žala apskaičiuojama pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jeigu nėra priešasčių vadovautis rinkos kainomis, galiojusiomis kitu laikotarpiu (žr. šio sprendimo 26 punktą). Priteisdamas žalos atlyginimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas manė, kad „pagal prievolės esmę, atsižvelgiant į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijus“, žalos dydis apskaičiuotinas pagal rinkos vertę, buvusią buto pardavimo iš varžytinių dieną (žr. šio sprendimo 18 punktą). Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepateikė jokių paaiškinimų dėl to, kodėl šie principai taikytini pareiškėjo atveju bei nepagrindė tokio sprendimo, atsižvelgiant į konkrečias pareiškėjo bylos aplinkybes. Teismas primena, kad pagal nusistovėjusią praktiką, kuri atspindi principą, susijusį su tinkamu teisingumo vykdymu, teismų ir tribunolų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti motyvai, kuriais juose yra remiamasi (žr. *Albergas ir Arlauskas prieš Lietuvą*, Nr. 17978/05, § 67, 2014 m. gegužės 27 d., ir *Paliutis prieš Lietuvą*, Nr. 34085/09, § 45, 2015 m. lapkričio 24 d.; taip pat žr. susijusią Lietuvos Konstitucinio teismo praktiką, nurodytą šio sprendimo 28 punkte). Teismo nuomone, šiuo atveju principų pakartojimas, nepateikiant jokių papildomų motyvų buvo akivaizdžiai nepakankamas pareiškėjo ieškiniui atmesti.

46. Vyriausybė tvirtino, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas implicitiškai pagrindė savo sprendimą atsakovų teiginiais, kad pareiškėjas veikė nesąžiningai, nes neprašė taikyti restitucijos *in integrum*, o ieškinį specialiai pateikė paskutinę termino dieną, kad gautų didesnę piniginę kompensaciją nei ta, kurią būtų gavęs 2004 m. (žr. šio sprendimo 11, 16 ir 39 punktus). Tačiau šis Vyriausybės argumentas teismo neįtikina. Visų pirma jis pažymi, kad pareiškėjas ieškinį pateikė per nacionalinėje teisėje nustatytą terminą ir kad naudojimosi savo procesinėmis teisėmis negalima laikyti piktnaudžiavimu teise (žr., *mutatis mutandis*, *Kolomiyets prieš Rusiją*, Nr. 76835/01, § 29, 2007 m. vasario 22 d.). Teismas taip pat pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai konstatavo, remdamasis savo praktika, kad restitucija *in integrum* pareiškėjo atžvilgiu netaikytina (žr. šio sprendimo 18 punktą). Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas net neužsiminė apie tariamą pareiškėjo nesąžiningumą nei Vyriausybės išdėstytų motyvų atžvilgiu, nei koku nors kitu atžvilgiu (priešingai nei pirmosios instancijos teismas savo sprendime pareiškėjo byloje – žr. šio sprendimo 12 punktą). Todėl, atsižvelgdamas į tai, kad galutinėje nutartyje neišdėstyti tinkami motyvai, Teismas mano, kad Vyriausybės pozicija, jog joje remtasi tariamu pareiškėjo nesąžiningumu, tėra spekuliatyvi, ir šią poziciją atmets (žr. *mutatis mutandis*, *Albergas ir Arlauskas*, cituota pirmiau, §§ 66-67).

47. Be to, Teismas pažymi, kad apskaičiuodamas pareiškėjui priteistinos žalos dydį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nevertino, ar yra pusiausvyra tarp pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ir kitų konkuruojančių interesų, – iš tiesų teismas netgi nenurodė, ar pareiškėjo atveju kokių nors konkuruojančių interesų apskritai buvo (žr., *mutatis mutandis, Tuleshov ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 32718/02, § 47, 2007 m. gegužės 24 d.). Konkrečiai kalbant, nors pareiškėjas aiškiai nurodė, kad neteisėtai pardavus jo butą jis neteko namų ir jo reikalaujama atlyginti žalos suma buvo skirta naujam panašiam butui įsigyti (žr. šio sprendimo 10 punktą), atrodo, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neatsižvelgė į pareiškėjo galimybes įsigyti naujus namus (žr. *mutatis mutandis, Rousk prieš Švediją*, Nr. 27183/04, § 140, 2013 m. liepos 25 d.; plg. *Zrilić prieš Kroatiją*, Nr. 46726/11, § 69, 2013 m. spalio 3 d.). Tokiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad nacionaliniai teismai neužtikrino teisingos pusiausvyros tarp pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ir konkuruojančio viešojo intereso ir už pareiškėjo patirtą žalą priteisė sumą, kuri buvo kelis kartus mažesnė už jo buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo nacionaliniams teismams dieną ir kurios nepakako kitam panašiam butui įsigyti, todėl užkrovė pareiškėjui pernelyg didelę individualią naštą.

48. Todėl Teismas daro išvadą, kad šiuo atveju buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

II. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

49. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

1. Šalių teiginiai

50. Turtinei žalai atlyginti pareiškėjas prašė priteisti 11 580 EUR, t. y. sumą, atitinkančią buto rinkos vertę 2007 m. lapkričio mėn. (kai pareiškėjas pareiškė ieškinį nacionaliniame teisme), atėmus jo skolą komunalinių paslaugų teikėjui ir sumą, kurią nacionaliniai teismai jam jau buvo priteisę. Pareiškėjas rėmėsi VĮ Registrų centro apskaičiuota kaina. Jis taip pat reikalavo 28 960 EUR neturtinei žalai atlyginti už jo teisių pažeidimu jam sukeltas emocines kančias.

51. Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjo reikalaujamas turtinės ir neturtinės žalos atlyginimas buvo nepagrįstas ir pernelyg didelis.

2. Teismo vertinimas

52. Teismas pažymi, kad šiuo atveju jis konstatavo Pirmojo protokolo 1 straipsnio pažeidimą ir mano, kad nustatytu pažeidimu pareiškėjui padaryta turtinė žala. Atsižvelgdamas į pareiškėjo pateiktus dokumentus, taip pat turėdamas galvoje, kad Vyriausybė neginčijo apskaičiuotos buto vertės pareiškėjo ieškinio pareiškimo nacionaliniame teisme dieną, Teismas mano, kad pareiškėjui reikia priteisti 11 580 EUR turtinei žalai atlyginti.

53. Be to, Teismas mano, kad pareiškėjas neabejotinai patyrė kančią ir nusivylimą dėl to, kad valdžios institucijos pažeidė jo nuosavybės teises. Tačiau jis mano, kad reikalaujama suma per didelė. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais, Teismas pareiškėjui priteisia 6 500 EUR neturtinei žalai atlyginti.

B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

54. Pareiškėjas reikalavo priteisti 690 EUR nacionaliniuose teismuose patirtoms teisinėms išlaidoms atlyginti. Jis pateikė sąskaitą ir banko kvitą, kaip įrodymus, kad jis faktiškai sumokėjo minėtą sumą savo advokatui. Jis pabrėžė, kad minėtų išlaidų atlyginimas jam nebuvo priteistas nacionaliniame procese.

55. Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjas nepateikė teisinių paslaugų sutarties ar detalaus jam suteiktų paslaugų sąrašo. Todėl jo teisinės išlaidos negali būti laikomos faktiškai patirtomis ir būtinomis.

56. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimas pareiškėjui priteisiamas tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos iš tikrųjų patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti 690 EUR per nacionalinį procesą patirtoms bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms padengti.

C. Palūkanos

57. Teismas mano, kad palūkanų norma turi būti skaičiuojama pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* peticiją priimtina.
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

3. *Nusprendžia:*

a) atsakovė valstybė per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi pareiškėjui sumokėti toliau nurodytas sumas:

i) 11 580 EUR (vienuolika tūkstančių penkis šimtus aštuoniasdešimt eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius turtinei žalai atlyginti;

i) 6 500 EUR (šešis tūkstančius penkis šimtus eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;

ii) 690 EUR (šešis šimtus devyniasdešimt eurų) ir bet kokius pareiškėjui taikytinus mokesčius bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms atlyginti;

b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

4. *Atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2017 m. liepos 11 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Andrea Tamietti
Kanclerio pavaduotoja

Ganna Yudkivska
Pirmininkė